

بیانیه جهانشمول حقوق کودک^۸

یک معرفی کوتاه

ثریا شهابی

۱۱ ژوئن ۲۰۰۴

اول کودکان تعهد کرده بود که در هفته مبتکر خود، منصور حکمت، و در گرامی داشت تلاشهای این انسان بزرگ که بهبود زندگی کودکان مشغله همیشگی اش بود، بر ابعاد کار خود بیافزاید. یکی از آن کارها انتشار بیانیه جهانشمول حقوق کودک است. ما در کنفرانس اول کودکان در سال گذشته بر ضرورت تدوین چنین بیانیه ای تاکید کردیم. نقد ما بر کنوانسیون حقوق کودک، و اعتراض ما به نارسایی آن و محدودیت هایش در احقاق حقوق کودکان در جوامع مذهب زده و فقرزده، ما را ملزم کرد که بیانیه خود را بعنوان یک بیانیه آلترناتیو، ارائه دهیم. متنی که پیش رو دارید، پیش نویس آن بیانیه آلترناتیو است.

در این بیانیه تلاش شده است که به روشنی منافع و حقوق مستقیم کودکان مطرح شود و کمترین بهانه ای که ممکن است با توسل به آن حقوق هر کودکی را نقض کرد، از پیش پا برداشته شود.

این بیانیه پیش نویس است، به این دلیل که هنوز در کنفرانس اول کودکان به تصویب نرسیده است و نکات و ملاحظات فعالین اول کودکان، و بقیه فعالین حقوق کودک در آن ملحوظ نشده است. فرم نهایی این بیانیه با حک و اصلاحاتی احتمالی که در آن وارد خواهد شد، به کنفرانس سوم اول کودکان ارائه خواهد شد، تا بعنوان متن نهایی به تصویب برسد.

.....

بیانیه جهانشمول حقوق کودک

از اول کودکان

پیش نویس اولیه برای ارائه به کنفرانس سوم اول کودکان

تهیه شده توسط: ثریا شهابی

۱۱ ژوئن ۲۰۰۴

بیانیه حقوق جهانشمول کودکان

مقدمه

رفتار هر جامعه با کودکان مهمترین محک ارزیابی درجه انسانی بودن و آزاد بودن آن جامعه است. کودکان مقدم اند، بر هر چیز دیگری، بر هر ملاحظه و منفعت ملی، اقتصادی، سیاسی، ایدئولوژی و مذهبی. «از بیانیه تاسیس اول کودکان، نوامبر ۱۹۹۹»

با توجه به این واقعیت که هیچ کودکی بدون دخالت، مراقبت، و سرپرستی بزرگسالان امکان ادامه زندگی نخواهد داشت، با در نظر داشتن اینکه وجود پدر و مادر بیولوژیکی، یا غیر بیولوژیکی، افراد و سرپرستان خصوصی، و نهادهای اجتماعی و دولتی،

برای نگاهداری و مراقبت از کودکان ابتدایی ترین شرط ادامه حیات و رشد کودکان است، و باتوجه به این واقعیت که کودک امکان دفاع از خود و احقاق حقوق خود را ندارد، منافع کودکان باید مقدم بر هر منفعتی در خانواده و در جامعه قرار داده شود.

وابستگی کودکان به بزرگسالان، فقدان توانایی دفاع فیزیکی و روانی کودکان از خود، و عدم امکان دسترسی به امکانات زیستی و رفاهی، کودکان و بزرگسالان را در دو موقعیت نابرابر قرار میدهد. این واقعیت بعلاوه همواره امکان تعرض به حقوق کودکان را فراهم میکند. کودکان شهروندان آسیب پذیر همه جوامع اند. تعرض سیستماتیک، و دائمی به کودکان در اشکال و ابعاد مختلف، توسط دولتها، موسسات آموزشی و مراکز نگهداری از کودکان، والدین و سرپرستان، به جزئی از زندگی کودکان در دنیای معاصر تبدیل شده است.

این واقعیات وجود یک بیانیه حقوق جهانشمول، که بتواند بدون قید و شرط، شامل همه کودکان شود و قطب نمای تشخیص و تضمین زندگی و رشد و پرورش سالم آنها باشد را الزامی میکند.

حقوق پایه ای کودکان

مواد زیر حقوق جهانشمول و انکار ناپذیر همه کودکان است.

کودکان مستقل از جنسیت، نژاد و رنگ، طبقه اجتماعی، فرهنگ و موقعیت خانوادگی، ملیت و قومیت، زبان، و میزان ثروت و دارایی و درآمد خانواده، جغرافیای محل زیست، ایدئولوژی حاکم، و اعم اینکه داخل یا خارج از ازدواج بدنیا آمده باشند، مستقل از میزان توانایی و یا عدم توانایی جسمی و روانی، همه در مقابل این حقوق برابرند و باید از همه حقوق این بیانیه به یکسان برخوردار شوند.

از آنجایی که تبعیض نسبت به کودکان و بهانه برای محروم کردن آنها از حقوق خود، غالباً جزئی از روش و سنن رایج تعلیم و تربیت کودکان است، لذا تاکید میشود که برخورداری کودکان از تمام مفاد این بیانیه مشروط و مقید به هیچ شرطی و از جمله شرط تطبیق کودک با الگوهای رایج رفتاری، میزان اطاعت و فرمانبرداری و درجه انضباط پذیری، و "خلافکاری و درستکاری" کودک نیست.

تعلقات ملی و مذهبی، اخلاقی، قومی و فرهنگی سرپرستان، نزدیکان، و مریبان، بعلاوه ایدئولوژی حاکم بر جامعه، نمی تواند مانعی در برخورداری همه کودکان از تمام مفاد این بیانیه شود.

کودکان نیازهای پایه ای یکسانی دارند و باید تماماً در چهارچوب این بیانیه، توسط جامعه تامین شود. با این وجود کودکان به خاطر تفاوت هایی در چگونگی رشد، رسایی و نارسایی های فیزیکی و روحی، و سایر تفاوت های فردی، نیازهای فردی متفاوتی دارند. توجه به نیازهای فردی هر کودک، برآورده کردن آنها بر طبق منفعت مستقیم هر کودک، اصلی خدشه ناپذیر است. در چگونگی اجرای مفاد این بیانیه، علاوه بر نیازهای عمومی کودکان، برآورده شدن نیازهای فردی کودکان، باید مد نظر قرار گیرد.

آئیننامه ها، مقررات و قوانین اجرائی برای تامین و تضمین اجرای مفاد این بیانیه، باید توسط نهادهای مربوطه قانون گذاری و اجرایی، مقرر و تدوین شود.

هیچ قانون، سیاست و مقرراتی در جامعه نمیتواند حقوق و بندهای این بیانیه را نقض کند. هیچ فرد یا بخشی از کودکان را نمیتوان از هیچ یک از حقوق این بیانیه محروم کرد یا مورد تبعیض قرار داد. دولت و ارگانهای اداره جامعه موظف به تضمین تحقق این حقوق و بندهای این بیانیه هستند.

حقوق پایه ای

- ۱- از نظر این بیانیه همه افراد زیر ۱۸ سال، کودک محسوب میشوند و مشمول این بیانیه هستند.
- ۲- حیات پایه ای ترین حق هر کودک است. جسم و روح کودکان از هر نوع تعرض مصون است.
- ۳- هر کودک حق یک زندگی شاد، ایمن و خلاق را دارد. تضمین رفاه و سعادت هر کودک، مستقل از وضعیت خانوادگی، با جامعه است. همه کودکان و نوجوانان باید استاندارد واحدی از رفاه و امکانات رشد مادی، در بالاترین سطح ممکن، را داشته باشند.
- ۴- هر کودک حق معاش و برخورداری از ضروریات زندگی متعارف در جامعه امروزی را، با بالاترین استاندارد موجود در جهان، دارد.
- ۵- هر کودک حق مسکن مناسب، بالاترین استاندارد موجود را دارد.
- ۶- هر کودک حق فراغت و تفریح و آسایش دارد.
- ۷- هر کودک حق سلامت و حق برخورداری از کلیه امکانات جامعه امروزی برای مصون بودن از صدمات و بیماری ها را دارد. کودکان همه از حق برخورداری از امکانات بهداشتی و درمانی در جامعه، برخوردارند.
- ۸- هر کودک حق آموزش و دسترسی به امکانات رشد و پرورش استعدادهايش را دارد
- ۹- حق هر کودک در برخورداری از یک محیط زیست سالم و ایمن.
- ۱۰- کودکان از حق معاشرت و زندگی اجتماعی برخوردارند. هر نوع جداسازی و محروم سازی کودکان از محیط های اجتماعی کودکان و ممانعت از امکان معاشرت با سایر کودکان، ممنوع است.
- ۱۱- ممنوعیت هر نوع آزار کودکان در خانواده، مدارس، و موسسات آموزشی و در سطح جامعه بطور کلی.
- ۱۲- ممنوعیت اکید تنبیه بدنی، ممنوعیت فشار و آزار روانی و ارعاب و ترساندن کودکان.
- ۱۳- ممنوعیت هر نوع تعرض به جسم کودک، از جمله به بهانه مذهب، سنت و رسوم (مثل ختنه، سوراخ کردن گوش و ...).
- ۱۴- ممنوعیت انجام عمل جراحی روی کودکان و انجام آزمایشات دارویی بر روی کودکان، جز در مواردی که مستقیماً معطوف به سلامت کودک و پیشگیری از بیماری ها آنها انجام میشود.
- ۱۵- ممنوعیت حبس و زندانی کردن کودکان
- ۱۶- ممنوعیت اعدام بطور کلی و اعدام کودکان بطور اخص
- ۱۷- ممنوعیت، شکنجه، اقرارگرفتن از کودکان
- ۱۸- ممنوعیت کار حرفه ای برای کودکان و نوجوانان زیر ۱۶ سال.
- ۱۹- ممنوعیت هر نوع انقیاد، بردگی و بیگاری کشیدن از کودکان، در هر پوشش و با هر توجیهی.
- ۲۰- مقابله قاطع قانون با سواستفاده جنسی از کودکان. سواستفاده جنسی از کودکان جرم سنگین جنایی محسوب میشود.
- ۲۱- تعقیب و مجازات قانونی کسانی که به هر طریق و به هر توجیه مانع برخورداری کودکان، اعم از دختر و پسر، از حقوق مدنی و اجتماعی خویش، نظیر آموزش، تفریح، و شرکت در فعالیت های اجتماعی مخصوص کودکان گردند.
- ۲۲- برابری حقوقی کامل کودکان، اعم از دختر و پسر.
- ۲۳- برابری حقوقی کامل کودکان، اعم از خارجی و غیر خارجی.
- ۲۴- ممنوعیت اخراج کودکان از کشور

- ۲۵- ممنوعیت جابجایی جغرافیایی کودکان، بدون توجه به منفعت مستقیم و مستقل کودکان.
- ۲۶- برابری حقوقی کامل کودکان، اعم از اینکه در خانواده بیولوژیکی زندگی میکنند، یا غیربیولوژیکی، و یا تحت سرپرستی موسسات و نهادهای نگاهداری از کودکان قرار دارند.
- ۲۷- برابری حقوقی کامل کودکان، اعم از اینکه داخل یا خارج ازدواج دنیا آمده باشند.
- ۲۸- حق هر کودک در جستجو و اطلاع از حقیقت، در مورد کلیه جوانب زندگی اجتماعی.
- ۲۹- آزادی کودکان در ابراز عقیده و بیان خود، آزادی در تردید و نقد کلیه جوانب زندگی اجتماعی.
- ۳۰- ممنوعیت تفتیش عقاید از کودکان.
- ۳۱- حق رای همگانی و برابر کلیه افراد بالاتر از شانزده سال مستقل از جنسیت، تعلقات مذهبی، قومی، ملی، شغلی، تابعیت، مرام و عقیده سیاسی و آزادی هر فرد بالاتر از شانزده سال برای کاندید شدن در هر نهاد و ارگان نمایندگی و یا احراز هر پست و مقام انتخابی.
- ۳۲- آزادی بی قید و شرط هر فرد بالای شانزده سال اعم از دختر و پسر در انتخاب محل سکونت، آزادی سفر و نقل و مکان.
- ۳۳- ممنوعیت هر نوع کنترل دائمی عبور و مرور در داخل کشور برای افراد بالای شانزده سال، توسط دولت و مقامات انتظامی. لغو هر نوعی محدودیت بر خروج از کشور، صدور بی قید و شرط و فوری گذرنامه و جواز ورود و خروج برای همه افراد بالای شانزده سال.
- ۳۴- مصونیت زندگی خصوصی کودک، مکاتبات و مراسمات و مکالمات کودک.
- ۳۵- حق هر زوج بالای ۱۶ سال به زندگی مشترک به میل و انتخاب خود. ممنوعیت هر نوع اجبار و اعمال فشار از جانب هر فرد و مرجعی بر افراد در امر انتخاب زوج، زندگی مشترک و جدایی.
- ۳۶- رابطه جنسی افراد بزرگسال (بالای سن قانونی بلوغ)، با افراد زیر سن قانونی، ولو با رضایت آنها، ممنوع است.
- ۳۷- ممنوعیت تبعیض بر مبنای علائق جنسی.

ممنوعیت تبعیض بر حسب جنسیت بین کودکان دختر و پسر

رفتار تبعیض آمیز و دوگانه بر حسب جنسیت بین کودکان دختر و پسر، از دوران جنینی و در تمام طول زندگی کودکی، مشخصه رفتار همه جوامع امروزی با کودکان است. اما در جوامع مذهب زده، فقر زده و با فرهنگ های عقب مانده، تبعیض نسبت به کودکان دختر بعلاوه در قوانین، مقررات و اخلاق رسمی جامعه مشروع و مجاز است. لذا برابری کامل کودکان اعم از دختر و پسر در کلیه شئون زندگی، مبارزه ای بی وقفه علیه تبعیض و نابرابری بین کودکان دختر و پسر را ایجاب میکند.

- ۱- ممنوعیت تحمیل کارخانگی و یا وظایف ویژه خانه دارانه به دختران در خانواده. اعمال مجازات سنگین برای هر نوع آزار، ارباب، سلب آزادی، تحققی و خشونت علیه دختران در خانواده
- ۲- تلاش فشرده و مستقیم نهادهای ذیربط دولتی برای مبارزه با فرهنگ مردسالارانه و ضد زن در جامعه. تشویق و تقویت نهادهای غیر دولتی معطوف به کسب و تثبیت برابری زن و مرد.
- ۳- ممنوعیت استفاده از عناوینی نظیر دوشیزه، بانو، خواهر و هر لقبی که کودک دختر را به اعتبار موقعیتش در قبال پسر تعریف میکند، در مکاتبات و مکالمات رسمی توسط مقامات و نهادها و بنگاه های دولتی و خصوصی.
- ۴- ممنوعیت هر نوع دخالت از جانب هر مرجعی اعم از بستگان و اطرافیان یا نهادها و مراجع رسمی در زندگی خصوصی و

روابط شخصی و عاطفی و جنسی دختران بالای شانزده سال. ممنوعیت تجسس و دخالت در وجود و عدم وجود پرده بکارت دختران، جز در مواردی که مستقیماً به بهداشت و سلامت دختران مربوط است.

۵- ممنوعیت هر نوع برخورد تحقیرآمیز، مردسالارانه، پدرسالارانه و نابرابر با دختران در نهادها و موسسات اجتماعی.

۶- حذف کلیه اشارات تبعیض آمیز و تحقیرآمیز نسبت به زنان و دختران از کتب و منابع درسی و متقابلاً گنجاندن مواد درسی لازم برای تفهیم برابری زن و مرد و نقد اشکال مختلف ستمکشی زن در جامعه.

۷- ایجاد نهادهای بازرسی، تشخیص جرم و واحدهای انتظامی ویژه برخورد به موارد آزار و تبعیض نسبت به کودکان دختر.

۸- تلاش فشرده و مستقیم نهادهای ذیربط دولتی برای مبارزه با فرهنگ مردسالارانه و ضد زن در جامعه.

۹- تشویق و تقویت نهادهای غیر دولتی برای گسترش فعالیت معطوف به کسب و تثبیت برابری زن و مرد.

مصونیت کودکان در مقابل مذهب

داشتن و نداشتن مذهب امر خصوصی بزرگسالان است. کودکان فاقد مذهب و عقاید خرافی و قدرگرایانه اند. مذهب زدایی از محیط رشد و پرورش کودکان از ملزومات فراهم کردن شرایط باز و امن برای پاسخ گویی به نیازهای رشد و پرورش کودکان است. لذا جامعه و نهادهای اداره جامعه موظف اند کودکان را در مقابل مذهب مصون نگاه دارند. به این منظور حقوق زیر بی هیچ قید و شرطی باید بدون استثنا برای همه کودکان به اجرا درآید.

۱- جدایی کامل مذهب از آموزش و پرورش.

ممنوعیت مدارس مذهبی برای کودکان.

۲- ممنوعیت تدریس دروس مذهبی، احکام مذهبی و یا تبیین مذهبی موضوعات در مدارس و موسسات آموزشی.

آموزش جنسی بعنوان ماده درسی در مدارس

۳- لغو کلیه قوانین و مقرراتی که ناقض اصل آموزش و پرورش غیر مذهبی هستند.

ممنوعیت سبیل های مذهبی در مدارس.

۴- برقراری آموزش و پرورش مختلط در تمام سطوح.

۵- ممنوعیت دست اندازی مادی و معنوی مذاهب و نهادهای مذهبی به کودکان و افراد زیر شانزده سال.

۶- ممنوعیت جلب افراد زیر شانزده سال به فرقه های مذهبی و مراسم و اماکن مذهبی.

۷- ممنوعیت حجاب برای دختران زیر شانزده سال.

۸- ممنوعیت ختنه کودکان اعم از دختر و پسر.

۹- ممنوعیت و لغو کلیه قوانین مذهبی که مانع برخورداری کودکان، اعم از دختر و پسر، از یک زندگی خلاق و شاد و تفریحات و شرکت در فعالیتهای اجتماعی مخصوص کودکان گردد.

۱۰- ایجاد محدودیت برای کودکان برای شرکت در مواد درسی یا فعالیتهای برنامه ای و فوق برنامه ای مدرسه، ممنوع است، مگر به دلایل پزشکی و بنا به منعفت مستقیم کودک.

۱۱- انتقال روزهای تعطیل در هفته از جمعه، به شنبه و یکشنبه برای هماهنگی با سایر کشورهای جهان و برخورداری همه کودکان از یک استاندارد واحد در تقویم درسی.

۱۲- حذف کلیه تعطیلات مذهبی از تقویم رسمی جامعه و تقویم مدارس.

حقوق کودکان در خانواده

- ۱- لغو امتیازات مرد بعنوان "سرپرست خانواده" و برقراری حقوق و وظایف برابر برای زن و مرد در رابطه با سرپرستی و تربیت فرزندان، اعمال کنترل و مدیریت دارایی ها و امور مالی خانواده، وراثت، انتخاب محل زندگی و سکونت، کارخانگی و اشتغال حرفه‌ای، طلاق، سرپرستی کودکان در صورت جدایی و تقسیم و تملک اموال خانواده.
- ۲- ممنوعیت تعدد زوجات.
- ۳- ممنوعیت صیغه.
- ۴- لغو کلیه تعهدات انقیادآور زن به شوهر در شرع و سنن کهنه.
- ۵- ممنوعیت تحمیل کارخانگی و یا وظایف ویژه خانه دارانه به کودکان دختر در خانواده.
- ۶- اعمال مجازات سنگین برای هر نوع آزار، ارباب، سلب آزادی، تحقیر و خشونت علیه زنان و دختران در خانواده.
- ۷- لغو انتقال اتومانیکی نام خانوادگی پدر به فرزندان و واگذاشتن تعیین نام خانوادگی نوزادان به توافق و انتخاب مشترک پدر و مادر. در صورت عدم توافق، کودک نام خانوادگی مادر را بر خود خواهد داشت.
حذف نام پدر و مادر از شناسنامه و اسناد هویت رسمی (نظر گذرنامه، گواهینامه، رانندگی و غیره)
- ۸- حمایت اداری، مادی و معنوی دولت از خانواده های تک والدی و بویژه حمایت فعال از مادرانی که جدا شده اند و یا اصولاً بدون ازدواج صاحب فرزند شده اند، در برابر فشارهای مادی و اخلاقیات ارتجاعی.
- ۹- برابری کامل حقوق و وظایف والدین، پدر و مادر، در امور مربوط به تکفل و سرپرستی فرزندان پس از جدایی.
- ۱۰- برابری کامل حقوق پدر و مادر در امور مربوط به سرپرستی و تعلیم و تربیت فرزندان. لغو موقعیت ویژه پدر بعنوان سرپرست خانواده در کلیه قوانین و مقررات و انتقال حقوق مربوط به سرپرستی امور خانواده به یکسان به پدر و مادر.
- ۱۱- پرداخت کمک هزینه های لازم و ارئه خدمات رادیگان پزشکی، آموزشی و فرهنگی، برای تضمین استاندارد بالای زندگی کودکان و نوجوانان مستقل از وضعیت خانوادگی.
- ۱۲- قرار گرفتن کلیه کودکان فاقد خانواده و امکانات خانوادگی، تحت تکفل دولت. فراهم کردن امکانات زندگی و تربیت آنها در نهادهای مدرن و پیشرو و مجهز.
- ۱۳- ایجاد مهد کودک های مجهز و مدرن به منظور برخورداری همه کودکان از یک محیط زنده و خلاق تربیتی و اجتماعی، مستقل از شرایط خانوادگی.
- ۱۴- شانزده هفته مرخصی دوران بارداری و زایمان و یکسال مرخصی برای نگهداری نوزاد با پرداخت حقوق که باید با توافق طرفین توسط زن و شوهر هر دو مورد استفاده قرار بگیرد. تشکیل هیات های بازرسی و کنترل، با وظیفه نظارت بر اجرای تعهدات فوق توسط بنگاه ها.
- ۱۵- ایجاد موسسات و نهادها و فراهم کردن رایگان تسهیلاتی نظیر شیرخوارگاه ها و مهد کودک ها و کلوب های تفریحی - تربیتی کودکان در سطح محلی.